

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ШУМАРСКИ ФАКУЛТЕТ
Кнеза Вишеслава 1, Београд

ИЗВЕШТАЈ О ПОДОБНОСТИ МАСТЕР РАДА ЗА ОДБРАНУ

<p>I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ</p> <p>1. Датум именовања (избора) комисије: 14.04.2021.</p> <p>2. Састав комисије: Др Јелена Томићевић-Дубљевић, редовни професор Шумарског факултета, Универзитета у Београду, (ужа научна област: Пејзажна архитектура и хортикултура), Др Ивана Бједов, ванредни професор, Шумарског факултета, Универзитета у Београду, (ужа научна област: Пејзажна архитектура и хортикултура), Др Илија Ђорђевић, научни сарадник Института за шумарство у Београду (ужа научна област: Организација и економика у шумарству).</p>
<p>II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ</p> <p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Стојан, Горан, Ивановић</p> <p>2. Датум и место рођења, општина, држава: 01.08.1997., Београд, општина Савски венац, Србија</p> <p>3. Студијски програм основних студија које је кандидат завршио: Пејзажна архитектура</p> <p>4. Датум завршетка основних студија: 25.06.2020.</p>
<p>III НАСЛОВ МАСТЕР РАДА: "ЗНАЧАЈ УЧЕШЋА ЛОКАЛНИХ ЗАЈЕДНИЦА У УПРАВЉАЊУ ЗАШТИЋЕНИМ ПОДРУЧЈИМА: СТУДИЈА СЛУЧАЈА ПРЕДЕО ИЗУЗЕТНИХ ОДЛИКА КУЛТУРНИ ПРЕДЕО ТРШИЋ-ТРОНОША"</p>
<p>IV ПРЕГЛЕД МАСТЕР РАДА:</p> <p>Мастер рад дипл. инж. Стојана Ивановића под насловом: "ЗНАЧАЈ УЧЕШЋА ЛОКАЛНИХ ЗАЈЕДНИЦА У УПРАВЉАЊУ ЗАШТИЋЕНИМ ПОДРУЧЈИМА: СТУДИЈА СЛУЧАЈА ПРЕДЕО ИЗУЗЕТНИХ ОДЛИКА КУЛТУРНИ ПРЕДЕО ТРШИЋ-ТРОНОША" обухвата укупно 84 странице, 2 прилога, 3 илустрације, 6 фотографија, 13 табела и 24 графикона. Мастер рад садржи и извод са кључним речима на српском језику, абстракт и кључне речи на енглеском језику и две стране резимеа на српском језику. Списак коришћене литературе садржи 45 наслова страних и домаћих аутора, 12 законских аката и 10 референци извора који немају јасно истакнутог аутора. Главна поглавља рада су: 1. Увод; 2. Теоријска основа; 3. Концепт одрживих средстава за живот; 4. Истраживано подручје – Предео изузетних одлика „Културни предео Тршић-Троноша“; 5. Методологија истраживања; 6. Резултати истраживања; 7. Дискусија; 8. Препоруке за ефикасно управљање; 9. Закључак; 10. Референце; 11. Прилози. Сва поглавља чине посебну целину и имају своју структуру, која је прилагођена теми која се проучава. Студија се пре свега бави истраживањем значаја учешћа локалних заједница у управљању пределима, испитивањем односа локалних заједница према конзервацији и развоју предела, као и подршком за развој туризма на овом подручју. Како ПИО Тршић-Троноша представља заштићено подручје I категорије, односно од националног значаја, фокус студије је разумевање значаја односа између локалних заједница, управљача заштићених подручја и нарушавајућих</p>

фактора. Тема студије су два села на територији заштићеног предела: село Тршић и Коренита. Студија је израђена по методологији „одрживих средстава за живот”, те је примењена на примеру две локалне заједнице.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА МАСТЕР РАДА

1. Увод

Кандидат у уводном делу истиче проблематику све већег јаза између оних који доносе одлуке у управљању пределима и локалних заједница које делују у „физичком пределу“. Подршка локалног становништва и његова инклузија у акцијама управљања пределом, свакако је један од основних потенцијала примене међународних конвенција које афирмишу партиципативни приступ у систем управљања заштићеним подручјима у Србији. У уводу су описани и политички модели одлучивања у заштићеним подручјима, где је констатован и процес децентрализације систем управљања у свету и Србији. Такође у уводу су истакнути циљеви истраживања категорисани на: примарне, секундарне и терцијерне. Примарни циљ истраживања је испитивање социоекономског статуса и перцепције локалне заједнице према одрживом развоју предела изузетних одлика (ПИО) „Културни предео Тршић-Троноша“; Секундарни циљ студије је да се процене постојећи туристички капацитети, подршка локалне заједнице за развој туризма и евентуални притисци туризма на природне вредности културног предела; Терцијерни циљ је да се процени став локалне заједнице према преферентном развојном моделу предела у којем живе.

2. Теоријска основа.

У другом поглављу кандидат веома јасно и концизно наглашава кроз осам подпоглавља значај укључивања локалних заједница у управљање заштићеним подручјима са посебним освртом на глобалну промену парадигме управљања заштићеним подручјима и законодавени аспект партиципације. Такође кандидат описује међународне категорије заштићених подручја и културних предела упоређујући их са националним категоријама.

3. Концепт одрживих средстава за живот

У трећем поглављу кандидат представља концепт одрживих средстава за живот. Заправо, концепт "одрживих руралних средстава за живот" (Sustainable Livelihood Approach - SLA), има више од централног значаја у расправи о руралном развоју, смањењу сиромаштва и управљању природним ресурсима, стога је SLA концепт и примењен на примеру два села на подручју ПИО „Културни предео Тршић-Троноша“: Тршић и Коренита.

SLA приступ се ослања на главне факторе који утичу на животе локалних заједница и типичне односе између ових фактора. Може се користити у планирању нових развојних активности, и у процени доприноса постојећих активности којима се стварају одржива средства за живот. Настоји се да се тачно и прецизно утврде снаге људи (средства или доприноси) и како их употребити у циљу побољшања животног стандарда. Приступ се заснива на претпоставци да су људима потребна одређена средства како би могли да побољшају животни стандард, и да се не ради о само једној категорији средстава која је људима потребна да би задовољили бројне и разноврсне потребе. Ово се пре свега односи на сиромашне људе којима је приступ било којој категорији средстава ограничен. Они су приморани да проналазе иновативне начине одржавања и комбиновања средстава која поседују, како би преживели. Такође, кандидат приказује контекст рањивости и јасно објашњава модел пет капитала.

4. Истраживано подручје – предео изузетних одлика „Културни предео Тршић-Троноша“

У овом поглављу кандидат детаљно описује истраживано подручје и наглашава разлоге због чега је ПИО „Културни предео Тршић-Троноша“ изабран као подручје

истраживања. Предео изузетних одлика (ПИО) „Културни предео Тршић-Троноша“ се налази у западној Србији, на административној територији града Лознице. Предео је смештен на алувијално-брежуљкастој области реке Јадар, прелазећи у брдовити појас Подрињских планина. Поред многобројних природних лепота, ретких и заштићених врста, богатог биодиверзитета овај предео обилује изворима питке воде. Подручје је први проглашен културни предео у Србији. Ова област је живо сведочанство блиских веза природе и људи, у којој се и данас одвијају вишевековне традиционалне активности. Родно место Тршић, реформатора српског језика са целим лозничким крајем представља „врућу тачку“ културног идентитета Србије са материјалном и нематеријалном баштином снажне реминисценције на Вука Караџића. Предео је такође јединствен и препознатљив по својим водотоцима који се усецају кроз шумске масиве формирајући седласте превоје, јединствене конфигурације терена што чини овај предео јединственим у односу на просторни контекст у ком се налази. Такође кандидат приказује карактеристике планине: географски положај, рељеф, климу, хидрографију, земљиште и биодиверзитет.

5. Методологија истраживања

Кандидат у петом поглављу јасно описује методологију коју је применио на истраживаном подручју. Како би се утврдили односи између локалних заједница, развоја и конзервације предела, и испитали ставови становништва према сарадњи са управљачем, развоју туризма коришћен је комбиновани квантитативно-квалитативни приступ. За потребе овог истраживања прикупљени су примарни подаци (анкета) и секундарни подаци (научна и стручна литература). Анкета је спроведена на подручју села Тршић и Коренита Такође, кандидат јасно објашњава величину узорка као и обраду података.

6. Резултати истраживања

У шестом поглављу кандидат приказује резултате груписане на:

- демографске индикаторе;
- индикаторе културног идентитета;
- индикаторе финансијског, природног и друштвеног капитала;
- проблеме, трендове и шокове;
- ставове о развоју туризма;
- подршка конзервацији предела и развојном моделу;
- сугестије и коментаре испитаника.

Демографски индикатори

У две локалне заједнице су јасно презентовани демографски индикатори. Пораст броја становника је променљив са незнатним падовима, док је природни прираштај позитиван али са континуираним падом од 1981. до 2002. године. У следећој деценији број становника се у периоду од 1991. до 2002. године смањио за 97 у Коренити, а повећао за 53 у Тршићу. У односу на попис из 2002. године, када је у Тршићу живело 1263, а у Коренити 2680 становника, пројекција за 2012. годину је била да ће у Коренити живети 2520, а у Тршићу 1360 људи. Према попису из 2011. године у Тршићу је живело 1154 становника, а у Коренити 2415 становника. Када је реч о самим испитаницима, полна структура испитаника у овом истраживању је приближно равномерно заступљена између мушкараца и жена. Мушкарци у Коренити чине 55,26% (21 особа), а жене 44,74% испитаника (17 особа). Ситуација је слична и у Тршићу где мушкарци чине 51,85% испитаника (14 особа), а жене 48,15% (13 особа).

Индикатори културног идентитета

Створене вредности предела се огледају у његовом специфичном културном идентитету, односно материјалном наслеђу, као круцијалном феномену који опстаје

упркос савременим трендовима коришћења простора.

Најважније створене вредности ЗП чине: Знаменито место „Спомен кућа Вука Стефановића Караџића“ са заштићеном околином, непокретно културно добро од изузетног значаја, као и Споменик културе од великог значаја „Манастир Троноша“. Непокретна културна добра су важна са аспекта очувања националног идентитета и културне реминисценције, као и колективног несвесног јер представљају сведочанство историје и развоја јадарског краја као репрезентног типа органски развијеног вернакуларног културног предела на нивоу читаве Србије. Резултати анкетног истраживања локалних заједница показују висок ниво идентификације испитаника са културним наслеђем свог краја. На постављено питање „Која реч/и описују Ваш крај?“ испитаници су могли да одаберу више од једног понуђеног одговора и/или додају свој лични одговор. Овај параметар је важан са аспекта вредновања културног предела, јер су локалне заједнице непосредни носилац културног идентитета у вернакуларном типу културног предела. У селу Коренити локална заједница снажно идентификује свој крај за Троношу (манастир/реку) са фреквентношћу одабраног одговора од 71,1%. Са друге стране, у Тршићу локална заједница снажно идентификује свој крај са ликом и делом Вука Караџића, где је фреквентност овог одговора 88,9% међу испитаницима.

Индикатори финансијског и природног капитала

У Коренити 26% испитаника су пољопривредници по занимању, док је у Тршићу то такође најбројније занимање са 22% испитаника. У оба села највећи број испитаника је запослен на пуно радно време (са 50% и више). Такође, у оба села око 15% испитаника ради сезонске послове, углавном у пољопривреди и туризму. Доминантан број испитаника поседује пољопривредно земљиште, а мањи број шумско и изворе воде.

Проблеми, трендови и шокови

Резултати анкете недвосмислено потврђују да у обе заједнице највећи проблем представља „лоша комунална инфраструктура“, односно непостојање канализације и водовода, у Коренити 57,9% и Тршићу 44,4%. Поред лоше комуналне инфраструктуре, испитаници Корените констатују проблем лоших путева, односно неадекватне и некатегорисане путне инфраструктуре са процентом од 50% испитаника.

Када је реч о трендовима на овом подручју, истраживане су миграције. На питање: „Да ли запажете миграције у Вашем крају?“, 40,74% испитаника у Тршићу констатује имиграцију, док у Коренити само 2,63%. Негативни тренд емиграције у Коренити констатује 57,89% испитаника, док у Тршићу свега 33,33%, што указује на јасну разлику. Обе заједнице констатују и сезонску имиграцију са скоро 40% испитаника у Коренити и Тршићу око 25%.

Када је реч о шоку на локалне заједнице негативан утицај вируса Ковид-19 у Тршићу констатује 63% испитаника, док у Коренити свега 55,3%. Људи су углавном констатовали да се ради о негативном утицају на економију и финансијски капитал.

Ставови везани за развој туризма

У Тршићу 74% испитаника сматра да туризам није довољно развијен, док у Коренити исти став заступа 68% испитаника, што је значајан резултат. У Тршићу 78% испитаника би се бавило туризмом, док у Коренити 69%. Такође, највећи број испитаника би туристима понудио услуге смештаја и хране јер перципирају као економски најисплативију делатност.

Подршка конзервацији предела и развојном моделу

У истраживању перцепције о заштити предела такође су добијени охрабрујући резултати. У Тршићу 89% испитаника се снажно идентификује са оценом да је јако важно очувати природне и културне вредности предела у ком живе, док у Коренити исто тврди 68% испитаника. Када је реч о развојном моделу предела, истражена је преференција испитаника, за коју привредну грану сматрају да треба да буде

главна у развоју свог краја. Тршићу 96% испитаника сматра да привреда примарно треба да буде оријентисана на туризам и угоститељство, што је комплементарно са циљевима управљања заштићеним пределима према IUCN-у, док у Коренити 68% испитаника заступа исти став.

Сугестије и коментари испитаника

Испитаници села Тршић и Коренита истичу у одговору на отворено питање проблем неадекватне комуналне инфраструктуре и путева, који су из перспективе испитаника ургентан проблем. Констатује се проблем лошег физичког капитала кроз непостојање мењачнице, банкомата и поузданог јавног превоза до Лознице отежава пословне активности у туризму. Логистички проблем са паркинг простором је такође евидентан из перспективе локалног становништва, нарочито у време одржавања културних манифестација, када долази велики број туриста.

У обе заједнице локално становништво сматра да је за развој туризма поред доброг физичког капитала, неопходна и помоћ државе у виду субвенција, обуке, промоције. Такође, испитаници имају и идеје за унапређење садржаја кроз обнављање и активирање постојећих воденица, обнављање и уређење стазе од Вукове куће до манастира Троноша и слично.

Идентификација негативних односа између капитала

Кандидат приказује негативне односе између капитала кроз табелу. Најевидентнији негативан утицај на основу квалитативног и квантитативног истраживања има физички капитал на остале типове капитала, конзервацију предела и туризам као егзистенцијалну активност. Лош физички капитал ствара ланчане утицаје који на крају имају негативан исход по локалне заједнице, праксу конзервационе биологије и конзервације предела.

7. Дискусија

У седмом поглављу кандидат прави пресек између добијених података теренским истраживањем и теоријског аспекта културних предела. Кроз дискусију је афирмисано учешће локалних заједница у управљању пределима и успостављена је корелација између семиотике културних предела са самом идентификацијом локалних заједница. Кандидат закључује да је у вернакуларним културним пределима локална заједница примарни носилац вредности и неизбежан елемент одрживог развоја. Кроз дискусију су приказани супротстављени ставови страних и домаћих аутора везано за партиципацију локалног становништва у завосности од основне намене заштићеног подручја. Такође, кандидат заступа став да досељавање алохтоног становништва се може перципирати као негативна појава, позивајући се на литературу. Овај тренд може довести до субституције локалног становништва које се држи традиције и обичаја асоцираних са културним пределом, те се на тај начин могу изгубити нематеријалне културне вредности предела.

8. Препоруке за ефикасно управљање

На основу спроведеног истраживања и анализираних литературе кандидат предлаже да управљање пределима треба спроводити према примарним циљевима управљања које даје Међународна унија за заштиту природе (IUCN). Три примарна циља за управљање пределима су:

- заштита специфичних природних и културних вредности;
- туризам и рекреација;
- одржавање културних и традиционалних карактеристика.

Такође, кандидат даје директне оперативне препоруке за ефикасније управљање истраживаним пределом:

- неопходно је успоставити интерактиван однос између локалне заједнице и управљача, кроз истраживања, радионице и укључивање становништва у управљачке

активности (нпр. мониторинг);

- потребно је радити са локалном заједницом на побољшању економског стандарда и очувању културних вредности, обичаја и специфичне традиције овог краја;
- истраживање потреба туриста и успостављање логистичких сервиса за туристе као што су: банкомати, мењачнице, повећање паркинг капацитета и слично;
- субвенције, обука и инситуционална подршка за развој туризма су неопходне локалним заједницама на подручју ПИО „Културни предео Тршић-Троноша“;
- промоција и маркетинг културног предела, локалних туристичких и угоститељских објеката уз подршку управљача;
- санирање лошег физичког капитала треба бити приоритет у даљим инвестиционим активностима;
- ублажавање и санирање постојећих нарушавајућих фактора као што су: некадашњи каменолом у близини манастира Троноша и депоније комплекса РТБ Зајача.

9. Закључак

У закључку кандидат предлаже теорију симбиотског управљања пределима, позивајући се на спроведено истраживање локалних заједница и литературе. Теорија се заснива на томе да локалне (аутохтоне) заједнице доживљавају предео као свој „дом“ те су оне изнимно заинтересоване за његово очување и унапређење. Локална заједница као примарни носилац идентитета и вредности предела је интимно везана за предео у ком живи. Одржавање блиског односа између заједнице и предела у ком живи треба бити фокус управљања културним пределом. Кандидат хипотетички испитује конзервацију предела питањем, „да ли кроз заштиту културног предела треба штитити и локалне заједнице“?, и/или „да ли кроз заштиту права локалних заједница да партиципирају у управљању и буду део процеса одлучивања заправо штитимо културни предео“?. У управљању пределима укључивање локалних заједница у управљачке активности је основни услов за очување културног предела. Овакав однос је мутуалистички, односно на обострану корист управљача и локалног становништва. Из симбиотског (мутуализам) управљачког односа проистиче значај који се огледа у бенефетима за три главне фракције заинтересованих страна. Бенефите из оваквог односа имају: управљач и локалне заједнице, а такође из тога проистичу општи друштвени бенефити.

10. Литература

Кандидат новоди 45 наслова страних и домаћих аутора, 12 законских аката и 10 референци извора који немају јасно истакнутог аутора, које је кандидат детаљно анализирао.

11. Прилози

Приказана су два прилога: Анкета и Дијаграм – теорија симбиотског управљања пределима.

VI ЗАКЉУЧЦИ

Резултати овог истраживања представљају допринос у разумевању значаја укључивања локалних заједница у процес управљања пределима. Укључивањем локалних заједница постижу се бенефити за локалну заједницу, управљача предела и друштво у целини. Партиципација локалног становништва као стратешки приступ планирања и заштите предела требало би да доведе до дугорочног социо-економског развоја регије и локалних заједница са једне стране и заштите културних вредности предела које су уско везане са локалном заједницом. Анализирано је тренутно стање подручја ПИО „Културни предео Тршић-Троноша“ са посебним фокусом на вредновању локалних капацитета села Тршић и Коренита. На основу сачињеног вредновања резултата рада Комисија сматра да мастер рад дипл. инж. **Стојана Ивановића** под насловом:

<p>"ЗНАЧАЈ УЧЕШЋА ЛОКАЛНИХ ЗАЈЕДНИЦА У УПРАВЉАЊУ ЗАШТИЋЕНИМ ПОДРУЧЈИМА: СТУДИЈА СЛУЧАЈА ПРЕДЕО ИЗУЗЕТНИХ ОДЛИКА КУЛТУРНИ ПРЕДЕО ТРШИЋ-ТРОНОША" пре свега обрађује једну савремену тему и методолошки је успешно постављен. Мастер рад је израђен на основу превасходно комплексног теренског рада, а добијени резултати у потпуности оправдавају предузета истраживања. Мастер рад дипл. инж. Стојана Ивановића неоспорно представља вредан научни и стручни рад, настао као резултат актуелних истраживања из области управљања пределима и заштите природе. Имајући све наведено у виду Комисија сматра да су се стекли сви услови, како у смислу стручне заснованости теме, тако и у смислу оспособљености кандидата да може да приступи јавној одбрани мастер рада.</p>
<p>VII КОНАЧНА ОЦЕНА МАСТЕР РАДА:</p> <p>1. Да ли мастер рад садржи све битне елементе и да ли је написан у складу са насловом рада: ДА</p> <p>2. Недостаци мастер рада и њихов утицај на резултат истраживања: осим малих грешака техничке природе (словних грешака) нема других недостатака.</p>
<p>VIII ПРЕДЛОГ:</p> <p>На основу укупне оцене мастер рада, комисија предлаже:</p> <p>- да се мастер рад прихвати а кандидату одобри одбрана;</p>

Београд, 13.09.2021.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

 Др Јелена Томићевић-Дубљевић, редовни професор

 Др Ивана Бједов, ванредни професор

 Др Илија Ђорђевић, научни сарадник

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.